

HOGY IS BÍRTÁK KI? – IFJÚSÁG A DONYEC MEDENCÉBEN

Keresztes Lilla és Keresztes Marcell a nevünk. 4 éves korunkig Sásdon laktunk, ahonnan édesapánk származik, aztán Somberekre költöztünk, ahol édesanyánk felnőtt. 15 éves ikrek vagyunk, a Sombereki Kalász Márton Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola nyolcadikos tanulói.

Amiről most írni fogunk, azt családunkban hallottuk, illetve egy könyvben olvastunk róla. (Dr. Füzes Miklós: Modern rabszolgaság, 1990.) Ebben a könyvben olyan emberekkel készített riportok vannak, akiket érintett a második világháború utáni „málenkij robot”. A dédimamánk több mint négy évet töltött Oroszországban. Mindezt mikor? Hát az ifjúkor legszebb éveiben, amikor egy fiatal lány nem éppen arról álmodozik, hogy farkasordító hidegben egy bányában dolgozzon a családjától több ezer kilométerre, teljes bizonytalanságban, embertelen körülmények között. Mai fejjel el sem tudjuk képzelni, hogy a fényképeken látott törekeny idős dédinknek min is kellett keresztül mennie. Hogy bírta ezt ki? Mekkora lelki erőről tett tanúbizonyságot oly fiatalon! És ezt a terhet cipelni kellett egy életen át. Vajon megfordult-e a fejében, hogy miért pont vele és a családjával történt ez meg? Mi lett volna, ha a sorsa nem így alakul?

Dédimamánk Keresztes Antalné, Szauter Mária 1926. január 17-én született Gödrében, egy német földműves család második gyermekeként. Nővérével, a négy évvel idősebb Szauter Teréziával és szüleivel – Stocker Katalin és Szauter Márton – élt saját házukban. Teltek az évek és 1944. december 25-én, amikor minden család a karácsonyt ünnepelte, hidegzuhanyként érte a lakosságot, hogy összeszedik a Volksbund tagokat és Pécsre viszik őket, repülőteret építeni. Aki tudott elbújt és menekült. Néhány napnyi csend után december 27-én a falu bírójának listája alapján összegyűjtötték az embereket, és a dédink köztük volt, sőt a nővére is. Ekkor a mama 17. évében járt. Gyalog mentek Sásdra, ahol pár napot tartózkodtak. A család minden nap vitt nekik élelmet, mert nem kaptak semmit. December 31-én felkísérték őket a valamikori Hangya Szövetkezet udvarába, ahol orvosi vizsgálaton estek át. Itt a nővére törött karjára hivatkozva megmenekült és hazaengedték. A dédimamát viszont nem. Egy kispárnával, egy takaróval és némi élelemmel december 31-én délután 15 órakor gyalog, klumpában indult el Pécs irányába társaival együtt. Útközben Oroszlón megszemjastak páran és bementek egy udvarba inni a kútból, majd siettek a menet után. Fel sem merült bennük a gondolat, hogy ott elbújjanak és talán megmenekülhettek volna. Attól tartottak inkább, hogy elkapják őket és azt nem élik túl. Úgy voltak vele, hogy ezt a 15 nap munkát csak kibírják valahogy. Pécsen a Lakits laktanyáig meneteltek, ahol az egykori kaszárnya istállójában helyezték el őket. Ide is jöttek a szülei és hoztak ételt, meg amit tudtak. Orosz katonák felvigyáztak mindent.

A laktanya után kutatva édesanyánknak, egyetemi tanulmányaira visszaemlékezve rögtön eszébe jutott, hogy hányszor ment el ez az épület előtt, nem is sejtve, hogy mi minden zajlott egykor azok között a falak között. Akkoriban iskola működött ott. Most fura érzések kavarnak benne, ha arra gondol, hogy évtizedekkel előtte a dédimama rettegett odabent teljes bizonytalanságban több napon

át. Azt is megtaláltuk, hogy ez az épület volt 1944-ben az Oroszországba vitt németek gyűjtőhelye, amiről a ház falán elhelyezett táblával emlékeztek meg. Ma már nem áll az egykori huszár laktanya, helyén modern épületet láthat az arra járó.

Itt még egyszer megvizsgálták őket. Bár a dédi beteg volt, mégsem küldték haza, de voltak, akik megúszták a továbbiakat. Kilenc napot töltött itt környékbeli településekről származó emberekkel együtt. Ez idő alatt sokat beszéltek róla, hogy vajon mi lesz velük, mert abban már nem hittek, hogy repülőteret fognak építeni. Az újabb dajkamese szerint a Bácskába kellett volna menniük kukoricát törni, ezért bevagonozták őket és irány Baja. Nagyon hideg volt, esett a hó. Miután átvitte őket a komp a Duna másik oldalára egy félkész épületben fagyoskodtak. Majd újra beszállították őket egy vagonba, ahol olyan hideg volt, hogy befagyott a víz az üvegben, amit a lábánál tartott. Éjjelente vagononként tudtak ételt vételezni, és milyen jól jött a sváb ruha köténye, mert így többet tudott vinni a vele utazóknak, amit szétosztottak.

Február 2-án érkezett meg Oroszországba, ahol elosztották őket, olyan laktanyaféle épületekbe. (Hernecki, Sahti-Ártyom, Der Oberben) Ágy nem volt, csak deszkák összeszőgelve, és hideg, mindenhol csöpögött a víz. Szegénység és nyomorúság várt rá: vizes fekete kenyeret kapott, üres levest, ázott, fázott, lefogyott, megbetegedett, tetvekkel küzdött, sírt, éhezett. Nem szabadott finnyásnak lenni, ha életben akart maradni. A munka már másnap megkezdődött. Síneket kellett pucolni pont farsangvasárnap. Ekkor egy ismerőse megemlítette az otthoniakat, a farsangi szokásokat.

Farsangkor a magyarországi németek káposztás ételeket ettek, bálba jártak és különböző féle fánkokat sütöttek. Ezt még népismeret órán tanultuk az iskolában. Biztos szívesebben lettek volna odahaza és ették volna a fánkot a nedves fekete kenyér helyett.

A dédi többször is beteg volt, de egyszer annyira – mindjárt az első évben –, hogy kórházba került. Hastífusz kapott.

Mivel sosem hallottunk a hastífusz betegségről, így utánanéztünk és megtudtuk, hogy olyan körülmények között, amiben a dédi akkor élt, nem volt ritka ez a fertőző betegség, melyet baktériumok okoznak. Azt írják, hogy antibiotikummal gyógyítható.

A mi dédink túlélte, de sokan körülötte nem. És ahogy ezeket az embereket eltemették az borzasztó volt. Tömegesen, ruha nélkül dobták be őket egy gödörbe.

A dédimama bátor teremtes volt, hiszen ő ment le a nők közül először a bányába, amiért dicséretet is kapott. Az egyik esti udvari névsorolvasáskor egy tiszt kiállította őt és barát-nőjét a többiek elé és követendő példaként beszélt róluk, így kell dolgoznia mindenkinek. A jutalom egy kiló kenyér volt és alsónemű. Ennek ő nagyon örült, büszke volt rá.

A mama szeretett a bányában dolgozni, bár nehéz volt a munka, de nyáron hűvösben, télen pedig melegben volt. Közel öt évig járt le napi 8 órát három műszakban a föld alá követ pakolni, csillét tolni, robbantani, szemet lapátolni. Sokszor vizesen, összefagyva ért vissza a tárborba 4-5 km séta után. Csak úgy zörögtek rajta a ruhái, mert megfagytak. Jéghideg víz várt rá a szálláson, ott tudott mosakodni vagy a Donyecben. Balesetet is szenvedett a bányában. Egy kő esett rá, amikor lehajolt és a hátáról úgy gurult le, hogy felhasította a lábát. Egy másik alkalommal az ujja repedt föl egy kisebb kőomlásnál, amikor kezével védte

a fejét. Az első három év volt a legszörnyűbb. Utána más lett. Az utolsó évben már jobban éltek, tudott magának ruhát és ételt venni. 1947-től némi bért is kapott a munkájáért, ami nem sokra volt elég. Eleinte a sváb ruháját adta el, abból a pénzből tudott még élelmiszert vásárolni. Sokszoknyásan ment ki, és egybe ruhában jött haza. Akkor az volt a divat.

Mindig fegyveres őrök figyeltek rájuk, kísérték őket. Minden félévben kaptak a nők injekciót. Mivel senkinek nem volt havi vérzése, arra gondoltak, hogy ezért adták nekik a szurit, hogy ez ne legyen probléma. Mindenfelől voltak németek a lágerben, például Csehszlovákiából, Romániából, nők, férfiak vegyesen. Két különböző tárbort is megjárt a dédi több mint négy év alatt. Egyszer, mikor azt hitte, hogy talán hazajöhet, mert bevagonozták, akkor vitték át az egyik helyről a másikra, ami 1948 elején lehetett.

Mikor már úgy látta, hogy talán végleg ott marad Oroszországban, társat keresett magának, ahogy a többiek is és azon gondolkodott, hogyan tudna itt élni, ha úgy alakul. Egy Temes megyei (darovai) német fiatalemberrel egymásba szerettek 1948-ban. Együtt lakni nem tudtak, csak találkozni. Addig voltak egy pár, amíg haza nem szállították őket. 1949-ben terhes lett és szeptember 25-én fia született Oroszországban, Buharejkában egy lovaskocsin. Egy héttel később újra vagonokba tették őket és hazaindultak. Megbeszélték Michael Mahalekkel, a dédipapával, hogy ők ketten Temes megyébe mennek, ugyanis a ritkán kapott hírekből tudta a mama, hogy szülei és testvére már nincsenek Gödrében, kitelepítették őket Németországba. A férfi szülei vártak rájuk, így összecsomagoltak együtt. Máramarosszigeten szortírozták az embereket. Ott a bőröndjüket szét kellett pakolni kétfelé. Ebből tudhatták, hogy nem mehetnek együtt tovább. Itt teherautóra ültették a dédimamát, a dédipapa pedig kapaszkodott a teherautóba és futott utána ...

Így mindenki saját országába ment vissza.

Máramaros után Debrecenben voltak egy ideig, ő pár nélkül, egy csecsemővel, meggyötört idegekkel. Akinek Gödrében nem volt már ott a családja, azt tovább vitték Németországba, de ő maradt, mivel a nagyszüleihez tudott menni, akik 80 évesek voltak akkor. A dédi ott állt egy gyerekkel és nagyon szégyellte magát.

Azután levelezni kezdtek. Többször írt a dédipapa és az anyukája is, hogy menjen oda hozzájuk, mert a papát nem engedik Magyarországra. Rá még katonaság várt. Mivel a mama sem tudott menni és a papa sem tudott jönni, így ők nem lettek egy család. Viszont mindketten alapítottak új családot. A dédipapának született egy lánya és egy fia. A dédimama férjhez ment Keresztes Antalhoz és lett még egy fia. Antal a papát saját nevére vette, így lett ő Keresztes Mihály.

Az 50-es évek elején itt is nyomorúságos volt az élet. 1959-et ki kell emelni, hiszen a dédi akkor jutott lehetőséghez, hogy oly sok év után újra találkozhasson kitelepített családjával Németországban.

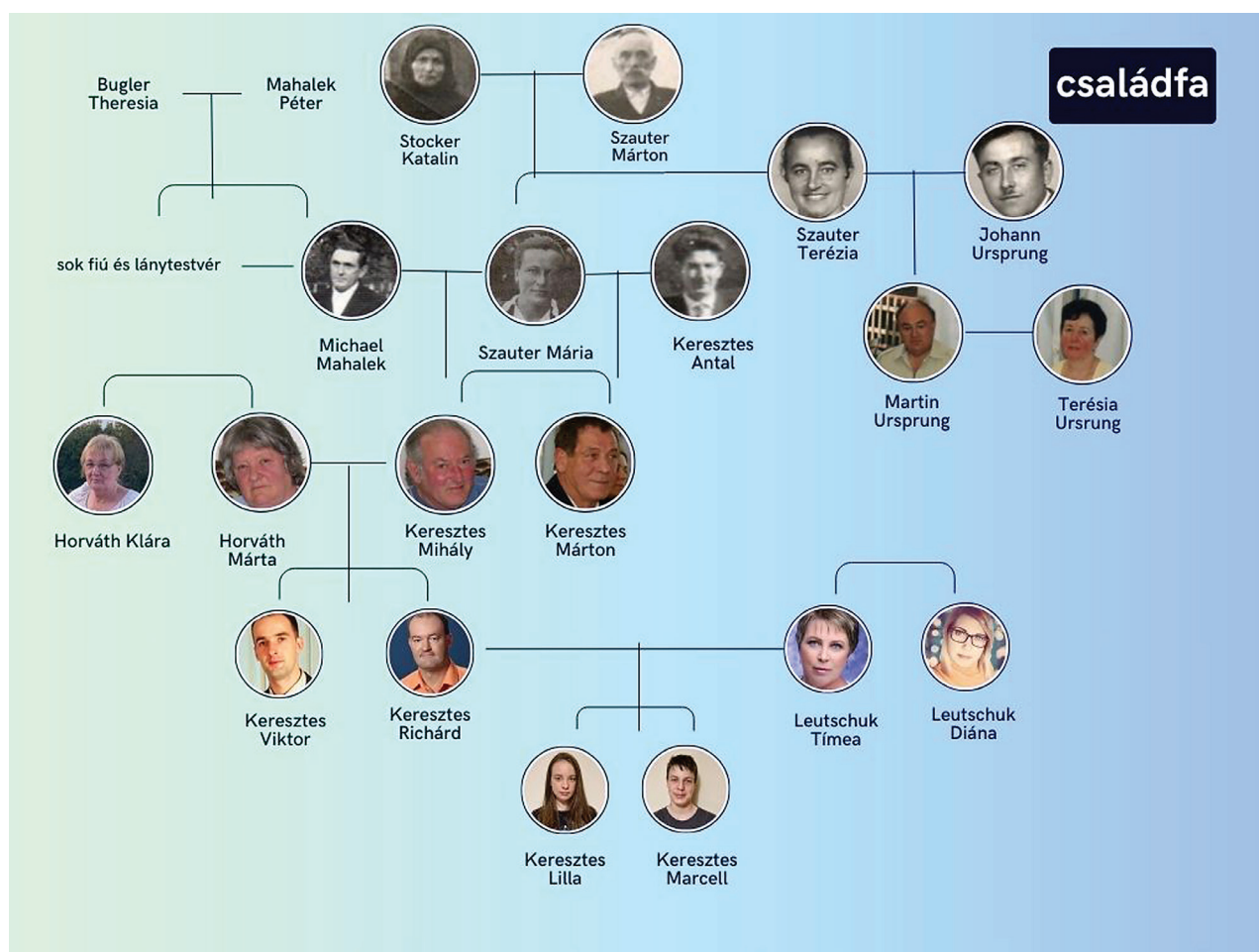
A kapcsolat Michael Mahalekkel azonban sosem szakadt meg. Írásban, később telefonon is nyomon követték a másik sorsát. Amikor lehetőség nyílt rá, meglátogatták egymást, megismerkedtek egymás családjával. Találkoztak néhányszor életük során. A dédi nővére és családja is kint maradt. Ők is többször keresték fel egymást hol Magyarországon, hol kint.

Anyukánktól tudjuk, aki úgy csöppent bele ebbe az érdekes családi történetbe, hogy a déditől többször hallotta, ha szóba került a dédipapa: "Milyen jó ember volt." Biztosan sokat gondolt rá, főleg, ha ránézett a fiára, a papánkra, aki szerintünk hasonlít az apjára.

Anyának volt szerencséje megismerkedni, találkozni a dédi testvérével, családjával a dédipapával és annak családjával is. Máig jó kapcsolatot ápolnak egymással a családok, utódok. Sőt a dédipapa legfiatalabb testvére itt volt az esküvőjükön is. Azt pedig a mama és apa is mondta nekünk, hogy amíg apa kicsi volt, többször is jártak itt a kinti rokonok és ők is náluk.

A dédipapa és családja az 1970/80-as években ment ki Németországba. Mi is voltunk egyszer náluk, négyéves korunkban. Nagyon szívélyesen fogadtak minket, hiszen egy család vagyunk, nem is akármilyen múlttal. Bár már nem nagyon emlékszünk dédszüleinkre, mégis jó volt régi képeket nézegetni és ennyi mindent megtudni róluk.

A családfánk nem klasszikus felépítésű (CANVA programmal készült), ennek ellenére reméljük jól kivehető belőle minden. Azt is hallottuk a családban, hogy a Pécsi Stúdió a 90-es évek elején ott járt a dédinél Sásdon és készült róla egy kisfilm is, ahol mindezt személyesen meséli el. Jó lenne ezt megtalálni és megnézni, megőrizni.

Sváb lányok Gödrében
(a jobb oldalon az utolsó a
dédink) 1942

Dédimama szülei és nagy-
szülei. Kitelepítés előtti utol-
só kép 1948. Stocker Katalin,
Szauter Márton, Nole Teréz,
Szauter Mihály

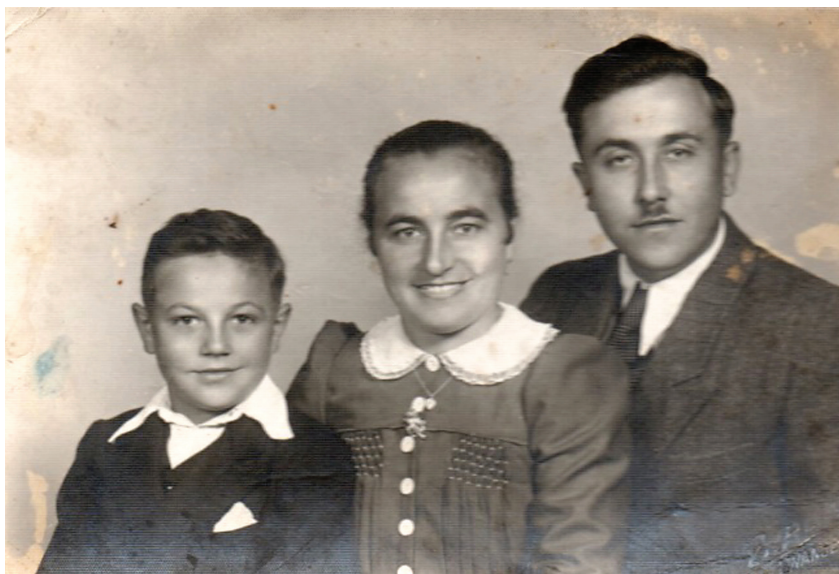

együtt Oroszországban 1948

az egyik találkozás 1991

Szauter Terézia és családja
1949

Az első találkozás
a kitelepített családtagokkal,
rokonokkal, falubeliekkel
Németországban 1959

Szauter Mária,
Keresztes Antal,
Keresztes Mihály és
Márton (egy rokon
kislánnyal)

Gödrei pillanatkép 1962. Dédimama, testvére, egy unokatestvér lányával és édesanyjával (feketében), papa, testvére, és a szomszéd fiú

Dédipapa a családjával – három gyermeke párjaik és az első unoka (középen a papa és a dédipapa egymás mellett)

Dédipapa és sógornője látogatóban Sásdon, apa öccse és a dédimama 90-es évek eleje

80. születésnap 2006

papa, mama és mi 2011

dédimama, mama és mi 2011

Dédipapa, apa és mi
ketten Németország-
ban 2013

Erről a képről csak annyit tudunk, hogy a hátuljára ez van írva: zum Andenken an unsere schwere Zeiten von Rusland (emlékül az oroszországi nehéz időnkre) sajnos nem tudjuk, hogy kik vannak rajta, a dédi nincs köztük (talán sorstársak voltak)